

# Allah'ı tanımak isteyenler buyrun...

[www.ateistlerecevap.org/2017/09/allahi-tanmak-isteyenler-buyrun.html](http://www.ateistlerecevap.org/2017/09/allahi-tanmak-isteyenler-buyrun.html)

ateistlerecevap

Eylül 10, 2017



## MÂRİFETULLAH

Allah'ı bilme, tanıma, O'nu bütün sıfatlarıyla öğrenme, hakkında bilgi sahibi olma. Mârifetullah, iki kelimededen meydana gelen bir tamlamadır. Bunlar “marifet” ve “Allah” kelimeleridir. Marifet; lügatta, herkesin yapamadığı ustalık, ustalıkta yapılmış olan şey, bilme, biliş, vasıta, hoş gitmeyen şey, tuhaflık manalarına gelmektedir. Bununla birlikte, marifet, Allah'ı O'nun isimlerini ve sıfatlarını, kudret ve iradesinin geçerliğini bilmek; alçak gönüllü olmak manasını ifade ettiği gibi bilginler arasında ilim manasına da gelmektedir, ki onlara göre, her itim bir marifettir, her marifette bir ilimdir. Allah'ı âlim (bilen) herkes ariftir, her arif de âlimdir (Abdülkerim Kuşeyrî, Kuşeyri Risâlesi, s. 427).

Genel olarak bu manalara gelmekte olan “marifet”, Allah lâfzı ile bir tamlama oluşturduğunda, yani “mârifetullah” denildiğinde ise “Allah'ın vücûd ve vahdaniyetinin bilinmesi” manasına gelmektedir.

Mârifetullah, aslında, kişinin Allah'ı hakkıyla tanınması, bilmesi ve buna göre O'na bağlanması anlamında kullanılmaktadır. Zira, kişi, Allah'ı hakkıyla tanırsa, O'nun emir ve yasaklarına bağlanır. Mârifetullah bilgisinde şu üç nokta yer almaktadır.

1. İzzet ve Celâl sahibi olan Allah'ı ve O'nun birliğini bilmek, ululuğu ulu olan ve her türlü noksan sıfatlardan münezzehtir bulunan zatından teşbihi red etmek ve uzaklaştırmak;

2. Allah'ın sıfatlarını ve bu sıfatların hükümlerini bilmek,

3. Allah'ın fiillerini ve bu fiillerin hikmetlerini kavramak (Hucvirî, Keşful-Mahcûb, İstanbul 1982, s. 92).

Cüneydî Bağdâdiye marifet ile ilgili bir soru sorulduğunda şöyle cevap verir: “Marifetten ve bunu elde etmenin sebeplerinden sordu. Marifet, gerek havasdan, gerek avamdan olsun bir tek marifettir. Çünkü onunla bilinen şey birdir. Fakat bunun başlangıcı ve yükseği vardır. Havas, yükseğindedir. Gerçi tam gayesine ve sonuna varamaz. Zira arifler katında maruf un sonu yoktur. Düşüncenin yetişmediği, akılların kapsayamadığı, zihinlerin algılayamadığı, görmenin keyfiyetine eremediği zatı marifet nasıl kapsar? Yaratıkları içinde O’nu en iyi bilenler, O’nun azametini idrakten, yahut zatını keşfetmekten aciz olduklarını en çok ikrar ederler. Çünkü benzeri olmayanı idrakten âciz olduklarını bilirler. Zira O, kadimdir, mâsivası ile muhdestir. Zira O, kavîdir, kuvvetini bir kuvvet verenden almamıştır. Halbuki O’ndan gayrı her kavî, O’nun kuvvetiyle kavîdir. Zira O, öğretmensiz âlimdir ve kendisinden başka bir kimseden bir fayda almamıştır. Her şeyi başkasından öğrenmekle değil, kendi ilmiyle bilir. O’ndan başka her âlimin ilmi O’ndan gelir. Tesbih ve tenzih, bidayetsiz evvel olan, nihayetsiz baki olan kendinden başkasının bu vasfa hakkı olmadığı ve bu vasıfların kendinden başkasına yaraşmadığı Allah’a olsun”

Kur’ân-ı Kerim’de; “Allah’ı hakkıyla takdir edemediler” (el-En’âm, 6/91) ayeti, mârifetullah bilgisine işaret ettiği rivayet edilmektedir. Nitekim Ebû Ubeyde’nin, ayeti “Allah’ı hakkıyla tanıyamadılar, bilemediler” şeklinde açıkladığını görmekteyiz (el-Kurtubî, el-Câmi’li Ahkâmîl-Kur’ân, Beyrût 1965, VII, 37).

Ömer DUMLU

MARİFET:“Tanıma”,“Bilme”

MARİFETULLAH : “İlâhî hakikatlara vukufiyet”, “Kalbî inkişaf”, “İlâhî sıfat ve isimlerin tecellilerine tefekkürde erişilen mertebe.

“Bütün ulûm-u hakikiyyenin esası ve nuru ve ruhu marifetullahdır.” (Sözler)

Allah’a inanan insanın kalbi imanla nurlanmıştır. Bu, kör gözün açılmasından, işitmeyen kulağın duymaya başlamasından çok ileri bir inkişafı ruhun, Rabbine kavuşması, ona inanması ve kendini onun mahlûku bilmesidir. Şimdi sıra, O’nu tanıma vadisinde mesafeler katetmeye gelmiştir.

Kur’an-ı Kerim, mü’mine daima marifet dersleri verir. Allah’ın adıyla başlar ve hemen Allah’ın Rahman ve Rahim olduğunu bildirir. Bu bir marifettir, yâni Allah’ı tanımaktır. Rahman ve Rahim olarak.

“Yaratan Rabbinin ismiyle oku!” emriyle Allah Resulüne (a.s.m.) ve onun şahsında da bütün ümmetine marifet sahasında mesafeler katetme emri verilmiş. Biz bu emirdeki Rab isminden dersimizi alarak, öncelikle kendimizde tecelli eden İlâhî terbiyeyi okuruz. Kanımızı, hücremizi okuruz; yüzümüzü gözümüzü okuruz; kalbimizi ruhumuzu okuruz... Hepsini en güzel ve en faydalı biçimde terbiye eden Rabbimizin rahmetini, keremini okuruz.

Okudukça O'nun rububiyetine marifetimiz artar. O'nun rahmetine marifetimiz artar. İhsanını daha güzel, daha net, daha açık seyreder oluruz.

Âyetin devamına geçer, nutfeden yaratıldığımızı ibretle düşünürüz. Bizi her şeyimizle o küçük küçük şifrede yerleştiren ve onu açıp her organımızı yerli yerine koyan Rabbimizin lütfuna, rahmetine hayran kalırız.

Geçeriz Fatiha sûresine.. Rabbimizi, "Rabb-ül-âlemin" olarak tanırız. O, bizim Rabbimiz olduğu gibi, bütün hayvanlar, bitkiler âleminin de Rabbi. Sema âleminin, arz âleminin de Rabbi. Melek âleminin, cin âleminin de Rabbi. Arşın, kürsünün, cennet ve cehennemnin de Rabbi. Bunları düşündükçe, O'nun marifetinde daha da terakki ederiz.

İnsan marifetullahda ileri gittikçe hem Rabbinin keremini, ihsanını, afvını ve ğufranını daha iyi anlar; hem de O'nun kudretini, azametini, celâl ve kibriyasını. Böylece o mü'minin ruhunda muhabbetle mehafet, yâni Allah sevgisiyle Allah korkusu birlikte inkişaf eder. Rabbini ne kadar çok severse, korkusu da o nisbette artar.

İnsan bir zâtı sevdi mi, onun teveccühünü kaybetme endişesi ruhunu sarar. Sevgiyle korkunun bu sentezine "hürmet" diyoruz. Hürmette sevgi hâkimdir, ama korku da onun yanibaşından ayrılmaz.

Allah'a kullukta da muhabbetle mehafet beraber yürürler. Her ikisi de marifetin inkişafı nisbetinde ilerler, yükselirler.

Marifet, uçsuz bucaksız sema. Marifet, sonu gelmez yolculuk. Bir kul, bütün sıfatları sonsuz olan Allah'ın marifetinde ne kadar ileri giderse gitsin, önünde yine sonsuz bir mesafe vardır.

Resulûllah Efendimiz (a.s.m.), Mi'rac mûcizesinden önce de, mahlûkat içerisinde tahkikî imanın son hududundaydı. Mi'rac ile, marifet semasına uruc etti. Rabbinin mülkünü kat kat gezdi. Cennetini, cehennemini gördü. Melekler âlemini bütün ihtişamı ile seyretti. O mukaddes ruhunu safha safha yücelten ve O'nu ulviyet mertebelerinde sür'atle yükselten bu bereketli seyahat sonunda, pâk lisanından şu cümle dökülmüştü:

"Seni noksan sıfatlardan tenzih ederim. Ben (senin lütfunla eriştiğim bu marifet mertebesine rağmen yine de) seni hakkıyla tanıyamadım, bilemedim."

Bu mânâyı ders veren bir Hadis-i Kudsi:

"Allah'ı hakkıyla ancak kendisi bilir."

Resulûllah Efendimiz (a.s.m.), "ben zaten semalara, cennete cehenneme ve onlarda vazife gören meleklerle iman etmişim" demekle kalmayıp, Allah'ın emriyle o âlemleri gezdiği gibi, biz de Onun bu sünnetine hiç olmazsa tefekkürle uymalı, o âlemlerde fikren gezmeli, İlâhî sıfatların onlardaki geniş tecellilerini hayretle düşünmeli ve ruhumuzun İlâhî marifetle her an biraz daha terakki etmesine çalışmalıyız.

Allah'ın marifetinde ilerlemenin, yükselmenin yolu, bizim için düşünmekten, okumaktan geçer. Bilhassa iman hakikatlarına ait ulvî dersleri.

“Basiret nuruyla bakanlar, muhabbet ve ünsiyetin, Mahbubu devamlı olarak hatırlamakla kökleşeceğini, marifetin ise O’nun zâtını, sıfat ve fiillerini daima düşünmekle mümkün olabileceğini bilmişlerdir.” “Marifet, fikrin devamı ile hâsıl olur.” (İhya-yı Ulûm’dan)

Buna göre, “ben zaten iman ediyorum” diyerek tefekkürden uzak kalmak, insanı marifetullahda geri bırakır.

Etrafımızı çepeçevre kuşatan mahlûklardan, meselâ, bir yaprağa göz atalım. Biz o nazenin mahlûğu sadece rengiyle ve şekliyle tanırız. Onun hakkındaki marifetimiz, bilgimiz dar bir çerçevededir. Ama, biyoloji eğitimi görmüş, bitki fizyolojisi üzerinde ihtisas yapmış bir başkası, onun hakkında makaleler döker, kitaplar yazar.

Dağ dendi mi, aklımızda sadece birkaç kelime, yahut bir iki cümle canlanır. Onun hakkındaki bilgimiz, onu tanımamız bu kadar kısa, bu kadar yetersizdir. Bir maden mühendisinin bu husustaki bilgisi, marifeti ise kitaplara sığmaz.

Yaprak ve dağ; kâinat kitabından ancak iki kelime. Ve insan bu muhteşem kitabın sadece bir yahut iki kelimesinde ihtisas sahibi olabiliyor.

Şimdi şöyle bir düşünelim: Kâinatın her yönüyle bilinmesi insan idrakini çok çok aşarsa, insanı hücre hücre, semayı yıldız yıldız, cenneti kat kat, cehennemi tabaka tabaka yaratan Allah’ın o sonsuz sıfatları hakkında insanın marifeti ne kadar noksan kalacaktır! Zaten O’nun mukaddes zâtını hakkıyla bilmek, beşerin idrak sahası dışındadır.

Bir mü’min, ömrünün bütün dakikalarını marifetullahda her an terakki etmekle geçirse, sonunda söyleyeceği söz, “ben seni hakkıyla tanıyamadım” olacaktır.

Yine böyle bir ömrü, hep şükürle, hep ibadetle geçirse sonunda “ben sana hakkıyla şükredemedim, sana hakkıyla ibadet edemedim.” diyecektir.

Allah’ın cemali de sonsuz, celâli de kemali de... Her mü’min bunlara iman eder. Ama marifet hususunda, aralarında büyük farklılıklar var.

Bir tek misal:

Her mü’min Cenâb-ı Hakk’ın mekândan münezze ve her mekânda hazır olduğuna inanır. Bütün mekânları ve onlarda meydana gelen bütün hâdiseleri birlikte yaratan Zâtın, mekândan münezze ve her mekânda hazır olduğuna akıl da şehadet eder. Ama bu imanın, bu şehadetin kalblerde, duygularda, hislerde icra ettiği tesir noktasında, mü’minler arasında çok farklılıklar vardır. Bu hakikatı sadece sorulduğunda hatırlayan bir mü’min ile, bu imanını ruhunda hâkim kılan ve her an İlâhî murakabe altında bulunduğu idraki içinde sözlerini, fiillerini ve hallerini daima kontrol altında tutan bir diğer mü’minin bu noktadaki marifetleri birbirinden çok farklıdır.

İslâm’da tevhid esastır. Her mü’min Allah’ın bir olduğunu bilir. O’nun eşi, benzeri, yardımcısı olmadığına iman eder. Bu, gerçek bir marifettir. Ama bu marifette de nice dereceler var. “Vahdehu”nun şu tefsirine bu nazarla bakalım:

“Allah birdir. Başkasına müracaat edip yorulma. Onlara tezellül edip boyun eğme. Onların arkasına düşüp zahmet çekme. Onlardan korkup titreme. Çünkü Sultan-ı kâinat birdir, her şeyin dizgini O’nun elinde, her şeyin hazinesi O’nun yanındadır.” (Mektubat)

İşte bu ulvî makama ermede mü’minler arasında nice dereceler var.

İnsan, Allah’ın azametini marifet kazandıkça, ruhu huzur ve huşû ile dolar.

Onun irade sıfatına olan marifeti terakki edince, âkıbetinden daima endişe eder. Zira, O’nun iradesine mâni olacak bir başka irade bulunmadığına yakînen inanmıştır.

O’nun kibriyasını düşündükçe, nefsinin zillet ve hakaretini daha iyi anlar; ona büyüklenme fırsatı vermez.

Herbiri sonsuz kemalde bulunan bütün İlâhî sıfatlar ve isimleri de bunlara kıyas ettiğimizde Allah’ın marifetinde terakki etmenin sonu olmadığını daha iyi anlar, bu vadide insanlar arasında bir bakıma sonsuz farklılık bulunduğunu daha iyi idrak ederiz.

İnsanın yaratılış gayesinin ibadet olduğunu beyan eden İlâhî fermandaki bu ibadet kelimesini, büyük âlimlerimiz marifet olarak tefsir etmişler. İnsanın yaratılış gayesi Allah’ı tanımak ve bu vadide daima ilerlemektir, demişler. Bu mânâ gerçekten de ruhumuzu tam tatmin ediyor.

Bilindiği gibi cennette, namaz, oruç, hac, zekât gibi ibadetler yok. Ama, marifette terakki, orada, çok daha ileri seviyesiyle, yine hükmünü icra edecek. Burada, bir bardak suda Allah’ın rahmetini okuyan, O’nu Rezzak olarak tanıyan bir mü’min, orada cennet ırmaklarından içecek, Rabbinin rezzakiyetini çok daha güzel anlayacak, daha geniş dairelerde tefekkür edecek.

Burada semayı seyreden gözler, orada Arşı seyredecekler.

Ba’s hâdisesiyle insanlar yeniden yaratılırken, cennetin bütün lezzetlerinden faydalanabilecek ve cehennem o hayallere sığmaz acılarını çekebilecek bir mahiyete kavuşacaklar.

İşte, mü’min, bu yeni yaratılışıyla, cennette dünyadakinden çok daha fazla lezzet alacak; tefekkürü, hayreti, şükrü ve marifeti de o nisbette artacaktır.

Bu dünyadaki nimetler, cennettekilerin yanında gölge gibi. O halde, oradaki marifet de bu dünyadakinden o derece ileri olmalı.

Prof. Dr. Alaaddin Başar

## Allah’ın sıfatları nelerdir?

İlâhî sıfatlar, zatî ve sübutî olmak üzere iki gruba ayrılıyor.

Zatî Sıfatlar:

1. *Vücut (Varlık),*
2. *Kıdem (Ezeliyet, evveli olmama),*
3. *Beka (Ebediyet, ahiri olmama),*
4. *Vahdaniyet (Bir olma, şeriki bulunmama),*
5. *Kıyam binefsihî (Varlığının devamının zatından olması, başkasın yardımıyla olmaması),*
6. *Muhalefetün-lil-havâdis (Zatının mahlukatın zatlarına ve sıfatlarında mahluk sıfatlarına benzememesi).*

#### Sübutî Sıfatlar:

1. *Hayat*
2. *İlim*
3. *İrade*
4. *Kudret*
5. *Sem (işitme)*
6. *Basar (görme)*
7. *Kelâm*
8. *Tekvin (Yaratma, var etme.)*

Tekvin sıfatı Maturudî mezhebine göredir. Diğer İtikat imamımız İmam Eş'arî, bu sıfatı müstakil bir sıfat olarak düşünmez. Böylece bu mezhepte Sübutî sıfatlar yedi tane olmuş olur.

Bazı İslâmî kaynaklarda ilâhî isimlerden de sıfat diye söz edildiği görülür. Meselâ, Kerim Allah'ın bir ismidir. Aynı zamanda Allah'ı kerem sahibi olarak vasıflandırması cihetiyle de sıfat vazifesi görür. "Kerim Allah", dediğimiz zaman Kerim ismini sıfat makamında kullanmış oluruz.

Yine bu kaynaklarda Cenâb-ı Hakk'ın sıfatları üç grupta mütalâa edilir:

1. *Zâtî sıfatlar (Bunlar sübutî ve selbî olarak iki kısma ayrılırlar)*
2. *Fiilî sıfatlar.*
3. *Manevî sıfatlar.*

Allah'ın bütün güzel isimleri bu sıfatlardan birine dayanır. Meselâ, Âlim ismi *sıfat-ı sübutiyeden* "ilim" sıfatına, Kadîr ismi "kudret" sıfatına, Müttekellimismi "kelâm" sıfatına dayanır. Keza, Evvel ismi, zatî sıfatlardan kıdem sıfatına, Âhir ismi, bekâ sıfatına dayanır.

*İlâhî isimlerden çoğu fiilî*

*sıfatlara dayanmaktadır.* Hâlik ismi, *yaratma* fiiline; Muhyi ismi *ihya* (hayatlandırma) fiiline; Musavvir ismi *tasvir*, yâni sûret verme fiiline; Mümit ismi, *imate* (ölümü verme) fiiline dayanır.

Bazı isimler de *manevî sıfatlara* istinat ederler. Hakîm ismi Cenâb-ı Hakk'ın *hikmet* sahibi olması sıfatına; Kebir ismi, *kibriya* sahibi olma vasfına; Cemilismi, *cemal* sahibi olmasına dayanır...

## Zat-ı İlâhi, Lafza-i Celal, Şuunat, Sıfât, Esmâ ve Ef'al kavramlarını örneklerle açıklar mısınız?

Değerli kardeşimiz,

Zât-ı İlâhi: "Cenâb-ı Hakk'ın, bütün sıfatları, fiilleri, isimleri sonsuz kemalde bulunan ve her türlü noksanlıktan münezzehe bulunan Zâtı."

“İzzet sahibi Rabbin onların isnad etmekte oldukları vasıflardan yücedir, münezzehdir.” (Saffat, 37/180)

Bazı kimseler Cenâb-ı Hakk'ın kudsî zâtı hakkında bir takım sorular ortaya atıyor, asılsız ve temelsiz tahminler yürütüyorlar. Bunu yapanlar, daha çok, itikadı zayıf, fikri sönük, kul olduğundan gafil ve ameli noksan kimseler. Bunlar sorumluluktan korkuyor, âhiretten ürküyor, ibadetten kaçıyorlar. Kendi vehimleriyle öyle bir ilâh arıyorlar ki, O'nun mülkünde diledikleri gibi hareket edebilsinler. Ölümle hiçliğe gömülüp bir daha dirilmesin, hesaba çekilmesinler. O bâtil mabudun, emir ve yasakları olmasın. Her işlerinde kendi başlarına buyruk olsunlar. Nefisleri nereye isterse oraya koşabilsin, nereden hoşlanmazsa oradan kaçabilsinler.

Onlara Asr-ı Saadet öncesini hatırlatıp deseniz ki, “O günün insanları kendi yaptıkları putlara taparlarmış.”, “Böyle saçmalık mı olur?” derler. Gel gör ki, kendi yaptıkları onlarınkinden pek farklı değil. Onların elleriyle yaptıklarını, bunlar hayalleriyle yahut vehimleriyle yapmaya çabalıyorlar. Bir de, onların gayesi tapınmak imiş, bunların ki ise ibadetten kaçmak.

Biz bu adamları kendi kuruntularıyla başbaşa bırakıp, insan aklının bu vadideki güçsüzlüğünü şöyle bir düşünelim:

Ne göz her varlığı görür, ne kulak her sesi işitir, ne de akıl her şeyi anlar. Her şey Allah'ın mülkü ve mahlûku. Akıl ise o her şeyden sadece bir şey. Ve her mahlûk gibi, o da mahdut, sınırlı. Henüz bir hücreyi bile tam olarak izah edememiş, genin şifrelerini çözememiş. Öte yandan galaksilere sınır biçememiş, semanın azametini rakamlara dökememiş. Kısacası, insan akli henüz mahlûkat dairesini bütünüyle anlamış değil. Bu hâliyle kalkıyor, hâlikiyeti anlamaya, bu mukaddes sahada tahminler yürütmeye zorlanıyor. Kaldı ki, akıl henüz kendi mahiyetinin cahili. Nasıl bir mahlûk olduğunu hakkıyla anlamaktan âciz.

Akıl nedir? Nasıl çalışır? Duyu organlarıyla edindiği bilgileri nasıl yoğurur? Hâfizadan nasıl yardım alır? Elde ettiği neticeleri hâfizaya ne ile gönderir? Bu ve benzeri nice sorulara insanoğlu cevap bulamamakta.

Aslında aklın kendi mahiyetini bilmemesi, insan için büyük bir irşad kapısı, büyük bir hidayet vesilesi. “Henüz kendini lâyıkınca bilmeyen bir âletin öncülüğüne fazla güvenilmez” diye bir ikaz işareti.

Hiçbir akıl kendi mahiyetini bilemez ve yine hiçbir akıl kendi varlığından şüphe etmez. Bu, İlâhi hikmetin bir şifresidir. İnsan bu şifreyi çözerse, ne bu âlemin bir sahibi olduğundan şüphe eder, ne de O'nun kudsî zâtını anlamaya zorlanır.

Cenâb-ı Hakk'ın mukaddes Zâtı hakkında ortaya atılan bütün hayaller ve vehimler, “Akıl mahlûktur, Hâlikini ihata edemez.” hakikatına göz kapamanın birer acı neticesi.

Evet, “Akıl mahlûktur, Hâlikini ihata edemez.” yâni, hakkıyla kavrayamaz, lâyıkiyle bilemez.

Çevremizdeki varlıklara şöyle bir göz atalım. Bahçelerde boy gösteren ağaçlar, kırlarda otlayan koyunlar, üzerimizde uçuşan kuşlar, her an emdiğimiz hava, dünyamızı aydınlatan Güneş, gece yolumuzu gösteren Ay... Hepsi Hakk'ın mahlûku... Herbirine ayrı bir mahiyet

verilmiş, farklı özellikler takılmış, değişik vazifeler yüklenmiş. Arı, Güneşe benzemediği gibi, bal vermesi de ışık saçmaya benzemiyor.

Kuş, ceylan, balık ve şu yerküre... Herbiri ayrı bir varlık. Ne zâtları birbirine benziyor, ne sıfatları, ne de fiilleri... Biri uçar, diğeri koşar, beriki yüzer, bu ise döner... Herbiri ayrı bir âlem.

Misâlleri çoğaltabiliriz.

Şimdi düşünelim: Bu ayrı ayrı mahiyetler kimin hazinesinden geliyor? Bu sıfatları bu varlıklara kim taktı? Hiçbiri kendi zâtını, fiillerini ve sıfatlarını kendisi arayıp bulmadığına, beğenip almadığına göre, bu kadar farklı varlıklar kimin kaderiyle takdir edildi ve kimin kudretiyle icad edildiler?

Bozulmamış her akıl idrak eder ki, bu varlıkları yaratan elbette hiçbir cihetle onlara benzemez. Ve bu mahlûklar, akıllı olsalar, hiçbiri Hâlıkını kavrayamaz; O'nun kudsî Zâtını anlayamaz.

Bir de kendi varlığımızı düşünelim. Herbiri değişik özelliklere sahip ve farklı işler gören organlarımızı; "gözümüzü, kulağımızı, kalbimizi, ciğerimizi" bir an için şuurlu farzedelim ve onlara ruhu soralım, "Ruhu nasıl bilirsiniz?" diyelim. Bu organlardan, şuurlunu yerinde kullananlar diyeceklerdir ki, o hepimizi idare eden ve hiçbirimize benzemeyen bir başka varlıktır. Onun hakkında ne konuşsak, yalan olur. O'nu neye benzetsek saçmalarız, gülünç düşer ve rezil oluruz.

İkisi de mahlûk oldukları halde, bedeninin organları ruhu anlayamıyor. O halde, bir mahlûk olan akıl, kendi Hâlıkının kudsî mahiyetini nasıl anlayabilir? O'nun mukaddes Zâtını nasıl kavrayabilir?...

Zaten, akıl neyi anlarsa, hâfıza neyi alır, hayal neye ulaşırsa, bütün bunlar tıpkı, gözün gördüğü, kulağın işittiği, dilin tattığı varlıklar gibi birer mahlûk olurlar. Bu âletlerin hepsi yaratılmış... Elbette, bu terazilerin tartabildikleri de ancak mahlûk olabilir, Hâlık olamaz...

Lâfza-i Celâl, Allah...

Semayı direksiz durduran Kayyum. Küreleri muntazam döndüren Hâkim. Bütün hayatları bahşeden Muhyi. Bütün kuvvetleri lütfeden Kâdir. Sonsuzluk, zâtına has olan Bâki. Evveli olmaktan münezzehe Kadîm. Tüm sesleri birden işiten Semî'. Gizli-âşikârı bir gören Basîr. Varlığı her şeyden âşikâr Zâhir. Ne his, ne akılla bilinmez Bâtın. Allah...

Varlık O'nun varlığını gösterir. Birlik O'nun vahdetini bildirir.

Şu bütün çekirdekler, yumurtalar, kökler ve nihayet varlık âleminin ilk mahlûku Nur-u Muhammedî, bize O'nun evveli olmaktan münezzehe bir ezeli olduğunu ders verirler.

Şu varlık âleminde bir süre kendini gösterip sonra gözden kaybolan hadsiz eşya, onları terhis edip yerlerine yenilerini getiren bir ebedî kudreti durmadan ilân ederler.

Nurların Muazzez Müellifi'nin pak gönlünden coşarak satırlara dökülen şu hikmet çağlayanını birlikte dinleyelim:



“Şu mevcudat İrade-i İlâhiyye ile seyyaledir. Şu kâinat emr-i Rabbanî ile seyyaredir. Şu mahlûkat, İzn-i İlâhî ile zaman nehrinde mütemadiyen akıyor. Âlem-i gaybdan gönderiliyor, âlem-i şهادette vücud-u zahirî giydiriliyor. Sonra âlem-i gayba muntazaman yağıyor, iniyor. Ve emr-i Rabbanî ile mütemadiyen istikbalden gelip hâle uğrayarak teneffüs eder, mâziye dökülür.” (Mektubat)

Allah, başlangıcına hiçbir hayalin erişemeyeceği o zaman nehrini akıtan Zât. Onda akıttığı nice maddelerden şu gökkubbeyi çatan Zât. Bu kâinat sarayını bir süre boş olarak o nehrinde akıttıktan sonra, rahmet hazinelerinden, o akıcı âleme, fâni mahlûkatını döken Zât. Bitkileri o arz sahrasında yaratan, hayvanları o tarlada otlatan ve öldüren, insanları o gezici imtihan meydanına getiren ve götüreren Zât. Herkes ve her şey O'nun zaman nehrinde akmağa ve sonunda zevâl ve ölümü tatmağa mahkûm. Hâkim ancak O. Rahîm ancak O. Bâki ancak O. Kadîm ancak O...

O'nun yarattığı, zaman içinde yüzdürdüğü ve dünyasında gezdirdiği bir kul olarak, O'nun kemalini nasıl idrak edebiliriz!..

Mahlûk ve sınırlı olan aklımızla, bütün sıfatları sonsuz kemalde bulunan Allah'ın zâtını elbette idrak edemeyiz.

Evet, O'nun zâtının kutsî mahiyetini ancak kendisi bilir.

Allah, bizleri imana, marifete, muhabbete götürecektir pekçok duygularla, lâtifelerle donatmış. Bu yaratılışımız sayesinde, pekçok hakikatlara muhatab olabiliyoruz. Bunlardan birisi de, Allah'ın zâtının bilinmezliği.

Allah'ın zâtı hakkında tefekkür etmek insanı şirke götürür. Yâni, böyle bir düşünceye dalan insan Allah'a ortak koşma yolundadır. İnsan, Allah hakkında her ne düşünse, o kendi fikrinin bir mahsulü olmaktan ileri gidemez. Akıl mahlûk olduğu gibi, onun düşündükleri de mahlûk. İnsan, Allah'ın zâtı hakkında her ne düşünse, mahlûkattan elde ettiği bilgiler ve görgüler çerçevesinde düşünecek ve mutlaka hataya düşecek, yanlış karar verecektir.

İşte bu noktada, kalbimizi nurlandıran, aklımızı kamaştıran, fikrimize ufuklar kazandıran büyük bir lütufla karşı karşıyayız: Kur'an. Allah'ı, o Allah kelâmı ile bilen insan, hakikata ermiştir. Beşer aklının bu vadede konuşacağı sözler çok sınırlı.

Allah'ın sıfatları, fiilleri, isimleri, şuunatı hakkında da bu zaif aklın bize söyleyeceği çok az şey vardır.

“Rabbimizin bizden razı olması için neler yapmalıyız?” sorusu ise aklın hiç yanaşamayacağı bir umman.

Akılla sahiline erişilmez nice sahalarda Kur'an sayesinde rahatlıkla dolaşıyor, fikrin takatini aşan nice hakikatleri kolaylıkla anlıyoruz.

Şuunat:

Şuunat, “Şe'n”in çoğuludur. Şe'n: “Şan. Tavır. Hâl. Kabiliyet. Emir. Kasıt”

Allah'ın zâtı mukaddes olduğu gibi, şununatı da mukaddes. Yâni, beşer akli bu hususta ne düşünse, ne tahmin etse, ne hayaller kursa Allah'ın zâtı ve şununatı bunların hiçbirine benzemez; hepsine benzemekten münezzehtir.

Şununat, şe'n'in çoğulu. Şe'n için Türkçe'mizde tam bir karşılık bulamıyoruz. En yakın mânâ olarak "hal, kabiliyet" deniliyor.

Hâlık (yaratıcı) Allah'ın bir ismidir. Hâlıkîyet ise şe'nidir. Yâni, yaratıcı olmak Allah'ın şânındandır. Bu hâlıkîyetini icra etmek diledi mi bu dilemeği, yâni bu iradeyi, ilim, kudret gibi sıfatlar takib ediyor ve halk (yaratma) fiili icra ediliyor. Böylece yaratılan o mahlûkta Hâlık ismi tecelli ediyor.

Rab da Cenâb-ı Hakk'ın bir başka ismi, Rab, yâni terbiye edici. Rububiyet (terbiye edici olmak) ise Allah'ın bir şe'ni.

Bütün İlâhî isimler böylece düşünüldüğünde herbirinin şununat-ı ilâhiyyeden bir şe'n'e dayandığı anlaşılır.

Sevmek, lezzet almak, hoşlanmak insan için birer şe'n. Allah da mahlûkatını sever ama, bizim bir eserimizi sevmemiz gibi değil. İşte bu İlâhî muhabbeti, mahlûkatın sevgilerinden ayırmak için "mukaddes" kelimesi kullanılır. Allah da kulunun ibadetinden memnun olur. Ama, bu memnuniyet bir padişahın kendisine itaat eden bir askerinden memnuniyeti cinsinden değildir. İşte bunu zihinlere yerleştirmek için "memnuniyet-i mukaddese" tabiri kullanılıyor.

Allah'ın bütün mahlûkatının ihtiyaçlarını görmekte bir lezzet-i mukaddesesi vardır. Ama bu lezzet, bizim bir fakiri giydirmekten yahut doyurmaktan aldığımız lezzet gibi değildir.

"Her bir faaliyette bir lezzet nev'i vardır" hakikatından hareket ederek kâinata nazar ettiğimizde, Cenâb-ı Hakk'ın herbir fiilini icra etmekte, herbir ismini tecelli ettirmekte bir lezzet-i mukaddesesi olduğu aklımıza görünür. Bu lezzetin keyfiyetini ise akıl idrak edemez. Zira, akıl ancak mahlûkat sahasında düşünebilir. Hâlık, düşünme sahasına -hâşâ- girmez. O'nun zâtına ve şununatına akıl değil kalp teveccüh edebilir; iman ile, marifet ile, muhabbet ile, haşyet ile...

Esmâ-i İlâhîyeden sadece Rab ismiyle meselemize bir derece ışık tutmağa çalışalım:

Her mahlûku O terbiye ediyor. Bunların herbirisiyle hususî alâkadar oluyor; bir lezzet-i mukaddese ile.

Güneşi yandırmak, arzı döndürmek, yumurtayı uçurmak, nutfeyi gezdirmek birbirinden çok ayrı harika birer terbiye. Hayvan nev'ilerinin herbirinin de nice cinsleri var. Her nev ve her cins değişik özelliklere sahip. Herbirinin bütün ihtiyaçlarını gözeterek terbiyesine bakmak Allah'a mahsus.

Şu dünya kafesindeki kuş nevilerine bakalım. Ruhunda tereddüt ve korkunun hükmettiği serçeden, heybet ve ihtiras timsali kartala kadar bütün kuşları aynı kafeste ne kadar mükemmel besliyor. Herbirinin ihtiyaçlarını ne kadar muntazam görüyor.

Bir kuş nev'inde birbirinden bu kadar farklı terbiyeleri birlikte icra eden Allah, aynı anda, denizlerde ve okyanuslarda o kadar farklı balık çeşitlerini ayrı ayrı terbiyeden geçiriyor, besliyor, büyütüyor, idare ediyor. Herbirinin hertürlü ihtiyacını görüyor. Ömrü dolan bir balık başkasına yem oluyor. Böylece sanki, "Ne zamandan beri rızıklanarak Rabbimin Rezzak ismine ayine oldum, şimdi de aynı vazifeyi rızık olarak göreyim ve bu dünyadaki son tesbihimi de böylece yapayım." diyor.

Orman ayrı bir âlem... Nice farklı terbiyeler de orada birlikte ve aynı anda gerçekleşiyor. Arslanın, kaplanın, parsın, sincabın, ceylanın, tilkinin, tavşanın terbiyeleri hep ayrı ayrı veriliyor. Rızıkları ayrı ayrı hazırlanıyor.

Bütün bu milyonu aşan hayvan nev'inin terbiyesi yanında, aynı anda yinemilyonu aşkın da bitki nev'i terbiye görmekte. Yoncasından kavağına, domatesinden baklasına, gülünden lâlesine, goncasına kadar...

İşte Rabb-ül Âlemin, melekler âlemini, sema âlemini, arz âlemini ve onlardaki bu milyonlarca ayrı âlemi birlikte tanzim ve idare etmekten, onlarda san'atını, ilmini, kudretini, ihsanını, keremini sergilemekten, beşerî ölçülere gelmez ulvî bir lezzet alır. İşte bu İlâhî lezzet, "lezzet-i mukaddese" tabiriyle ifade ediliyor.

"İnsanın bir ferdi sair hayvanatın bir nev'i gibidir." (Mesnevî-i Nuriye'den) hakikatının penceresinden meselemize nazar ettiğimizde bambaşka bir tabloyla karşılaşırız.

İmanın, ihlâsın, havfın, muhabbetin, güzel ahlâkın sonsuz dereceleri, muhtelif fertlerde ve ayrı ayrı mertebelerde, kendilerini gösteriyorlar. Her peygamber (a.s.), her sahabi, her veli ve nihayet her mü'min ayrı bir âlem.

Büyük insanların hepsinde her güzel ahlâk mevcut. Ama, farklı derecelerde, ayrı seviyelerde. Kimi muhabbette daha ileri, kimi Allah korkusunda, kimi ilimde umman, kimi cömertlikte. Biri cihatta önder, beriki tefekkürde.

Bütün bu güzelliklere, insanlar arasında, en ileri seviyeyle sahip olan bir tek zât var: Resulullah (a.s.m.) Efendimiz. Allah'ın, insan terbiyesinden aldığı lezzet-i mukaddesenin en ileri seviyesi de Habibullah'ın terbiyesinde saklı.

"Kulum bana adım adım gelirse, ben ona koşarak gelirim." Hadis-i Kudsîsini bu yönüyle şöyle anlayabiliriz: Biz Allah'ı sevme vadisinde bir adımlık yol alsak, Allah'ın bize göstereceği mukaddes sevgi bunun on, yüz, bin, milyon katı kadar olacaktır. Çünkü, biz O'nun kuluyuz, O'nun san'atı, O'nun mahlûkuyuz.

Bir baba bile evlâdından gördüğü bir sevgiye on belki yüz katıyla karşılık verirse, Hâlık'ın, kendini seven bir mahlûkuna muhabbeti nasıl olur?

Ve Cenetteki sonsuz ihsanlar lezzet-i mukaddesinin en ileri mertebesi.

Ve Cennet... Allah'ın saadet yurdu olarak yarattığı mukaddes belde... Sevdiği kullarını ebediyen sevindirmenin İlâhî sürûru ve mukaddes lezzetleriyle Rabbimiz o âlemde mü'minlere sonsuz ikramlarda bulunacak.

Diğer Esmâ-i İlâhiyyenin tecellileri de Rab ismiyle birlikte düşünüldüğünde, Allah'ın lezzet-i mukaddesinin de ilmi ve kudreti gibi sonsuz olduğuna bir derece bakılabilir.

## İlâhi Sıfatlar

Sıfat: "Vasîf. Hâl. Keyfiyet. Nişan. Alâmet" "Zâtın bazı ahvâline delâlet eden bir isim." Cenâb-ı Hakk'ın zâtı bilinmez; ama zâtının varlığına mahlûkat adedince şahitler mevcut. O'nun mukaddes sıfatları da kemaliyle idrak edilemez; ancak o sıfatların varlıkları ve sonsuz oldukları bilinebilir.

İlâhî sıfatlar, "sübutî" ve "selbî" olmak üzere iki gruba ayrılıyor.

Sübutî sıfatlar, "hayat, ilim, irade, kudret, sem (işitme), basar (görme), kelâm ve tekvin." Bu sıfatların hepsi ezelfî, hepsi ebedî, hepsi sonsuz ve yine hepsi mutlak.

Bu sıfatlarda ne bir azalma ne de artma düşünülebilir.

Hayat, Allah'ın bir sıfatı. Ezelde ne ise ebedde de aynı. Bu hayatta ne bir azalma olur, ne de artma. Bizlere hayat bahşetmesi, O'nun ihya (hayat verme) fiiliyledir. Bizde hayat yaratmakla O'nun hayatında bir noksanlık olmaz. Malûmdur ki, Allah maddeden münezzehtir; maddenin sıfatlarından da münezzehtir. Allah bir maddî mahlûkuna ağırlık, boy, en, hacim gibi sıfatlar takmış. Bu sıfatlardan O'nun zâtı münezzehtir. Bunların hepsini yoktan yaratıyor. O halde bu eşya ne kadar çok yaratılırsa yaratılsın Allah'ın zâtı için ve zâtî sıfatları için bir değişme söz konusu olamaz. İnsan bile, eserine benzemezken, eserinde yaptığı değişiklikler onun zâtında bir değişme meydana getirmeyen, mahlûkattaki değişmelerin İlâhî sıfatlarda bir değişiklik yapması nasıl düşünülebilir?!

Allah'ın bir sıfatı da ilim. Ne kadar varlık yaratırsa yaratsın, onlara ne kadar hikmetler, mânâlar, faydalar takarsa taksın Onun ilim sıfatında bir değişme düşünülemez.

Allah'ın kudreti de öyle. Ağaca elma takmakla, insan koluna kuvvet takmak arasında Allah için bir fark yoktur. Elma da O'nun mahlûku, kuvvet de. Mahlûkun artıp azalması ise, Hâlikde hiçbir değişme meydana getiremez.

İlâhî sıfatlardan bir diğeri "Basar" yâni görme, biri de "Sem' ", yâni işitme. Maddeden münezzehtir olan Allah'ın görmesi gözden, işitmesi de kulaktan münezzehtir. İlmi ve kudreti gibi görmesi ve işitmesi de sonsuz. Bir anda sonsuz işleri kudretiyle gördüğü gibi, sonsuz sesleri de işitmekte ve sonsuz eşyayı görmekte.

Bu eşyadan birisi kendi nefsimiz, kendi vücudumuz, kendi ruhumuz.

Bizim ne hücrelerimizi değiştirmeye gücümüz yeter, ne de mevsimleri. Dünyamızı gece ile örten de O, gözümüzü uyku ile kapatan da. Diğer varlıklar da bizim gibi. Meseleyi böyle değerlendirirsek Rabbimizin, sonsuz sıfatlarıyla bütün eşyayı ihata ettiğini ve herbir mahlûkunun yanında hazır olup, onun bütün ihtiyaçlarını bizzat gördüğünü daha iyi anlarız.

Sübutî sıfatlarının varlığını bilelim diye, Rabbimiz ruhumuzda bir sıfatlar âlemi yaratmış. Bizim de hayatımız, ilmimiz, irademiz, kudretimiz, işitme ve görmemiz var. Ama bunların hepsi mahlûk, hepsi sınırlı, hepsi kula münasip. Allah da hayat sahibidir ama kulunun

hayatı gibi değil. O da görür, işitir fakat kulun görmesi, işitmesi gibi değil. Onun da iradesi var, ama cüz'î değil. O da kudret sahibi, lâkin bu kudret sınırlı değil.

Biz bu mahlûk sıfatlarımızı iyi değerlendirebilirsek Allah'ın mutlak ve sonsuz sıfatlarının var olduğunu bilir, onları sonsuz olarak tanırız.

“Kalem-i Kudret” tabirinden ilham alarak şöyle düşünebiliriz: Şuursuz kalemde yine şuursuz mürekkep akıyor. Ama, kâğıda ilim saçan bir cümle dökülüyor. Ve biz bu yazıyı ilim sahibi, gören, işiten bir zâtın irade ettiğini hemen anlıyoruz. Bir çocuğa bile, sahifedeki resimleri kalemin çizdiğine inandıramazsınız.

Yeryüzü bir sahife. Bütün çiçekler, ağaçlar, böcekler, kuşlar ve nihayet bütün bir insanlık âlemi bu sahifede yazılıyor. Allah'ın kudret kalemiyle, ilmiyle, iradesiyle.

Allah bütün bu mahlûklarını görüyor, ihtiyaçlarını biliyor, seslerini işitiyor ve onlarla kelâm ediyor; vahiy ve ilham ile. Sübutî sıfatların varlığını böylece tasdik eden insan, bunlardan selbî sıfatlara intikal eder.

Vücut sıfatı hakkında şöyle düşünür: Her isim bir varın alâmeti, simgesi. Ağaç diyorsam, bu isme sahip bir varlık olduğu içindir. Toprak, su, deniz, ova, gök, yer, melek, insan hep varlık isimleri... Bu varlıkların var edilmelerini yokluğa veremeyeceğime göre, bütün bunlar Allah'ın varlığına birer delil, birer alâmet. Ve O'nun vücut sıfatına birer şâhit.

Sonra her varlığın bir başlangıcı olduğunu düşünür; başlangıcı olmaktan münezze olan Allah'ın “kıdem” sıfatını onlarda okur. Keza her varlığın bir sonu olduğunu dikkate alır ve sonu olmaktan münezze olan Allah'ın “beka” sıfatını bütün kalbiyle tasdik eder.

Bir eseri yazan zâtın eserindeki hiçbir kelimeye, hiçbir cümleye benzemeyeceğini, zira kâtibin yazı cinsinden olmayacağını dikkate alır ve elementlerden kürelere, ruhlardan meleklerle, çiçeklerden yıldızlara kadar bütün varlık âleminin yaratıcısı olan Allah elbette hiçbir mahlûka benzemeyecektir der ve O'nun “Muhalefetün-lil-havadis (zâtının hiçbir varlığa benzememesi) sıfatına iman eder.

Hiçbir varlığın kendi varlığını kendi iradesiyle ayakta tutmadığını, hepsinin bir İlâhî lütufla varlıklarını sürdürdüğünü düşünür ve Allah'ın “Kıyam-binefsihi” sıfatına bütün ruhuyla iman eder.

## İlahi İsimler

Bazı İslâmî kaynaklarda İlâhî isimlerden de sıfat diye söz edildiği görülür.

Meselâ, “Kerim”, Allah'ın bir ismidir. Aynı zamanda Allah'ı kerem sahibi olarak vasıflandırması cihetiyle de sıfat vazifesi görür. “Kerim Allah” dediğimiz zaman Kerim ismini sıfat makamında kullanmış oluruz.

Yine bu kaynaklarda Cenâb-ı Hakk'ın sıfatları üç grupta mütalâa edilir: “Zâtî sıfatlar” (bunlar sübutî ve selbî olarak iki kısma ayrılırlar), “fiilî sıfatlar”, bir de “manevî sıfatlar.” Allah'ın bütün güzel isimleri bu sıfatlardan birine dayanır. Meselâ, Âlim ismi sıfat-ı sübutiyeden “İlim” sıfatına, “Kadîr” ismi “Kudret” sıfatına, “Mütekellim” ismi “Kelâm” sıfatına dayanır.

Keza, Evvel ismi, sıfat-ı selbiyeden “Kıdem” sıfatına, “Âhir” ismi, “Bekâ” sıfatına dayanır.

İlâhî isimlerden çoğu fiilî sıfatlara dayanmaktadır. Hâlik ismi, yaratma fiiline; Muhyi ismi ihya (hayatlandırma) fiiline; Musavvir ismi “tasvir”, yâni sûret verme fiiline; Mümit (ölümü verici) ismi, imate (ölümü verme) fiiline dayanır.

Bazı isimler de manevî sıfatlara istinad ederler. Hakîm ismi Cenâb-ı Hakk’ın hikmet sahibi olması sıfatına; “Kebir” ismi, kibriya sahibi olma vasfına; Cemil ismi, cemel sahibi olmasına dayanır.

Buna göre biz Rabbimizi hangi isimle yâd edersek edelim, o isim aynı zamanda Rabbimizin bir vasfını, bir kemalini, bir cemalini, yahut ahlâk-ı ilâhiyyesinden bir ahlâkını ifade etmekle sıfat vazifesi görür.

Cenâb-ı Hakk’ın zâtı birdir ama isimleri yüzlerce, binlercedir. Hatta bazı zâtlara göre ilâhî isimler sonsuzdur. İşte bu isimler arasındaki farklılık, onların tecelligâhı olacak varlıkların da farklı olmalarını zarurî kılmıştır.

Allah’ın bütün isimleri güzeldir.

Zâtı güzel olduğu gibi bütün zâtî isimleri de güzeldir.

Sıfatları güzel olduğu gibi, bu sıfatlardan doğan sonsuz fiilleri de güzeldir. Ve bu fiillere dayanan ‘fiilî isimleri’ de güzeldir.

Bu sırta eren kâmil insanlar, “Kahrın da hoş, lütfun da hoş” demişlerdir. Zira, Kahrî ismi de güzeldir, Latîf ismi de.

Bu kısa açıklamadan sonra, ‘zât, şunun, sıfat, fiil, isim’ münasebetinden de kısaca söz edelim:

Nur Külliyyatı’nda bu önemli konu defalarca işlenmiş ve misallerle izah edilmiştir. Bunlardan birisinin sonunda şu hüküm cümlesine yer verilmiştir:

“İşte bütün âlemdeki âsâr-ı sanat ve bütün mahlukat, herbiri birer eser-i mükemmel olduğundan, herbiri bir fiille ve fiil ise isme, isim ise vasfa ve vasıf ise şe’ne ve şe’n ise zâta şehadet ettikleri için; masnuat adedince birtek Sâni’-i Zülcelâl’in vücub-u vücuduna şehadet ve ehadiyetine işaret ettikleri gibi; heyet-i mecmuası ile, silsile-i mahlukat kadar kuvvetli bir tarzda bir mi’rac-ı marifettir.” (Sözler)

Buna göre, mahlukatı tefekkür ederken takip edeceğimiz sıra şöylece ortaya konulmuş oluyor: eser, fiil, isim, sıfat (vasıf), şe’n, zât.

Allah’ın, bir mahluku yaratmasında ise bu sıra şu şekli alıyor: zât, şe’n, sıfat, isim, fiil, eser.

Bir hadis-i kutsî de şöyle buyruluyor:

“Ben gizli bir hazine idim, bilinmeye muhabbet ettim (bilinmek istedim) de kâinatı yarattım.”

Bu kutsî hadisin ışığında şöyle diyebiliriz: Bu varlık âleminin yaratılmasında ilk safha, Allah’ın bilinmeye muhabbet etmesidir. Bu ise ilâhî şununattan bir şe’ndir.

Bu ilâhî istekten sonra, kâinatın yaratılması irade edilmiştir, irade ise bir ilâhî sıfattır. Bu irade ile birlikte kudret, ilim gibi bütün sıfatların, tabiri caizse, faaliyet göstermesi söz konusudur. Demek ki sıfatları faaliyete geçiren şununîdir.

Sıfatlar belli sayıda olmakla birlikte, bunlardan sonsuz fiiller zuhur etmiştir ve bu fiillerden her birisi, Allah'ın, ezelden beri var olan bir ismine dayanır. Terbiye fiilinin Rab ismine dayanması gibi.

Şu var ki, henüz hiçbir varlığın yaratılmadığı dönemde de, bu isimler var idi, ama tecelli etmemişlerdi.

Mahlukatın yaratılmasıyla tecelli eden isimler, fiilî isimlerdir; Rezzak, Hâlık, Muhyî, Mümit gibi...

Zâtî isimlerin varlığına bu âlemde birçok delil varsa da bu, 'tecelli' demek değildir. Meselâ, Kadîm ismi hiçbir şeyde tecelli etmez. Çünkü evveli olmamak ancak Allah'a mahsustur. Ama biz, eşyanın evvelerine bakarak bunları yaratan Allah, Kadîm'dir, ezeldir diyebiliriz. Yani, Allah'ın Kadîm ismini eşyanın evvelerinde okuyabiliriz, fakat bu bir tecelli değildir.

Şu noktayı da önemle belirtmek isteriz:

Tecelli etmek başkadır, ayna olmak daha başkadır. İnsanın ölümünde Allah'ın Mümit (ölümü yaratan) ismi tecelli eder, fakat Bâkî ismi tecelli etmez. Ama, insanların ölümleri Bâkî ismine bir ayna olurlar; yani biz, ölümlerde Allah'ın Bâkî ismini okuyabiliriz.

Demek oluyor ki, âlemlerin yaratılmasıyla Allah'ın fiilî isimleri tecelli etmiş oldular. Böylece şu gördüğümüz ve göremediğimiz ilâhî eserler vücut buldular.

Allah'ın en mükemmel eseri, insan ruhudur. Bu ilâhî mucizede, nice ilâhî hakikatlerin birtakım işaretleri mevcuttur. Meselâ, insan kendi kudretini tefekkür ederek, ilâhî kudretin varlığını bilebilir; ancak, kudretinin mahluk olduğunu ve ilâhî kudrete işaret ettiğini unutmamak şartıyla...

Mâlûm olduğu gibi, haritadaki bir işaret bir şehri gösterir, ama o işarette şehrin binalarını, caddelerini, büyüklüğünü, şeklini bulamazsınız; sadece o şehrin varlığından haberdar olursunuz o kadar.

İnsanın sıfatları ve şununî de böyledir.

Bu gerçeği göz önüne alarak şöyle diyebiliriz:

İnsan bir fakiri gördüğünde içinde bir merhamet, bir acıma duygusu uyanır. Bu, şununî misaldir.

Sonra ona yardım etmeye karar verdiğinde, irade devreye girmiş ve böylece sıfatlara intikal edilmiştir. Elini cebine sokması da yine bir sıfat olan kudretle gerçekleşir.

Fakire sadaka vermek üzere elini uzatması bir fiildir, sadaka verme fiili.

Herkes bir fakiri görebilir, ama sadaka vermeyebilir de. Sadaka vermek, ancak cömert insanların işidir. Demek ki, cömert ismini taşıyan insanlarda, sadaka verme fiili gerçekleşiyor. Yani, bu fiil bu isme dayanıyor.

Sonunda, fakirin eline paranın değmesiyle, olay tamamlanmış oluyor.

İşte insan, bu istidadı, bu kabiliyeti sayesinde, ilâhî şuunâtı, sıfatları ve fiilleri bir derece tefekkür edebiliyor.

Son olarak Nur Külliyyatı'ndaki şu hayatî tavsiye üzerinde de kısaca durmak isterim:

“Şeriat ve sünnet-i seniyenin ahkâmları içinde cilveleri intişar eden esmâ-i hüsnanın herbir isminin feyz-i tecellisine bir mazhar-ı câmi' olmağa çalış...” (Sözler)

Buna göre ilâhî isimlere mahzar olmak ve onlardan feyiz almanın en sağlam yolu, Kur'ân'a ve sünnete uymaktır. İnsan, ilâhî emirlere uyduğu, yasaklardan kaçındığı ve bu konuda en büyük rehber olan Allah Resûlünün (a.s.m.) sünnetine ittiba ettiği ölçüde, ilâhî isimlerin tecellilerinden feyiz alır.

Nur Müellifi, 'mazhar-ı câmi' olmaktan söz ediyor ve bunun için çalışmak gerektiğini söylüyor.

Bir mahluk, ne kadar çok isimden ne ölçüde feyiz alırsa, derecesi, şerefi, rütbesi o nisbette yükselir. Bir misal vermek isterim:

Bir âlimde Allah'ın Alîm ismi tecelli etmiştir. Bu âlim fakirleri doyurduğunda Rezzâk isminden de ayrı bir feyiz alır. Kendisine karşı işlenen bir hatayı affettiğinde ise Afüvv ismine mazhar olur. Bütün bunlar kulun kendi cüz'î iradesiyle yapabildiği işlerdir ve 'mazhar-ı câmi olmaya çalış', denilmesi de bundandır. Yoksa, bir ilâhî ihسان olarak bizde tecelli eden isimlerde, bizim bir çalışmamız söz konusu değildir.

Nur Külliyyatı'nda, 'insanın esmâ-i ilâhiyeye mazhar olması' hakkında çok önemli bir bahis var. 'Herbir isminin feyz-i tecellisine bir mazhar-ı câmi' olmayı' bu bahsin ışığında daha iyi anlayabiliriz:

“İnsan, üç cihetle esmâ-i ilâhiyeye bir âyinedir.”

Biri”nci Vecih: Gecede zulümat, nasıl nuru gösterir. Öyle de: İnsan, za'f ve acziyle, fakr u hacatıyla, naks ve kusuru ile, bir Kadîr-i Zülcelâl'in kudretini, kuvvetini, gınasını, rahmetini bildiriyor ve hakeza pek çok evsaf-ı ilâhiyeye bu suretle âyinedarlık ediyor.”

“İkinci Vecih âyinedarlık ise: İnsana verilen numuneler nev'inden cüz'î ilim, kudret, basar, sem', mâlikiyet, hâkimiyet gibi cüz'iyat ile kâinat Mâlikinin ilmine ve kudretine, basarına, sem'ine, hâkimiyet-i rububiyetine âyinedarlık eder.”

“Üçüncü Vecih âyinedarlık ise: İnsan, üstünde nakışları görünen esmâ-i ilâhiyeye âyinedarlık eder.” (Sözler)

İlk iki vecihte, insanın iradesi söz konusudur. Yani, insan kendi iradesini doğru kullanarak, aczini ve fakrını bildiği nisbette Allah'ın Kadîr ve Ğanî isimlerine ayna olur. Noksanını bildiği ölçüde, ilâhî sıfatların ve fiillerin kemâlini idrak eder, bu idrakle birlikte o da kemâl bulur,



terakki eder.

Öte yandan, insan kendi mahiyetine konulan sıfatları doğru değerlendirdiğinde, bunlar vasıtasıyla, ilâhî sıfatların varlığını idrak eder. İnsan bu sıfatlara sahip olmasaydı, Allah'ın sıfatları ona meçhul olurdu. İlâhî sıfatların bir işareti, bir gölgesi insanın mahiyetinde yaratılmış olduğu için, insan, mahluk olan bu sıfatlarını kıyas unsuru olarak kullanıp, ilâhî sıfatları tefekkür edebiliyor.

Üçüncü vecihte, iradeyi kullanma, yahut kıyas yapma söz konusu değildir. Bu kâinat sergisinde Allah'ın nice farklı eserleri sergileniyor ve her birinde ayrı bir sanat ve farklı bir isim tecelli ediyor. İnsan da bu eserlerden birisi, ama birincisi. O da bir eser olarak kendinde tecelli eden isimleri sergiliyor, seyircilere gösteriyor, fikir erbabına okutturuyor.

Nur Müellifinin, 'çalış' tavsiyesi, ilk iki cihet içindir; bu üçüncü cihette kulun bir gayreti sözkonusu değildir.

Cevşen duasında Allah'ın 1001 ismi geçmektedir. Hannan ve Mennan isimleri de bunlardandır.